

Streszczenie

W praktyce liturgicznej Kościoła prawosławnego śpiew zajmuje szczególne miejsce. Jest on spadkobiercą wokalne tradycji Starego i Nowego Testamentu, a także praktyki liturgicznej wczesnego chrześcijaństwa. Psalmi, hymny i pieśni pełne ducha, napęniają prawosławną świątynię. Czysto wokalny charakter śpiewów liturgicznych określony przez Ojców Kościoła pozostaje niezmienny, a postanowienia Soboru w Laodycei dotyczące osób śpiewających w świątyni stały się istotnym krokiem w kierunku wyodrębnienia chóru. Rozwój bizantyjskiej hymnografii wymagał pewnego usystematyzowania, a także profesjonalizacji śpiewających. Wielką rolę w uporządkowaniu materiału liturgicznego odegrał św. Jan z Damaszku. Wraz z rozpowszechnianiem się chrześcijaństwa, kultura muzyczna Bizancjum została przeniesiona na tereny Europy Wschodniej. Przyjęcie chrztu przez św. Włodzimierza księcia kijowskiego, miało znaczący wpływ na dalszy rozwój staroruskiej kultury śpiewaczej. Będące w użyciu cerkiewnym systemy śpiewu, wymagały od dyrygentów i chórzystów szerokiej wiedzy muzycznej. Działalność zawodowych korporacji muzycznych, Nadwornej Kapeli oraz Chóru Patriarszych Diaków, stała się wzorem do naśladowania dla wielu pokoleń cerkiewnych śpiewaków.

Niniejsza dysertacja poświęcona jest szerokiej problematyce metod pracy z chórem cerkiewnym. Uwzględnia ona specyficzne warunki pracy dyrygenta z zespołem śpiewaczym, charakterystycznym dla zdecydowanej większości prawosławnych parafii Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.

Praca badawcza przeprowadzona na potrzeby niniejszej pracy pozwala jednoznacznie stwierdzić, że dla uzyskania wysokiego poziomu artystycznego chóru, ważna jest właściwa wiedza o zjawiskach muzycznych występujących w partyturze. Głos ludzki to swego rodzaju instrument muzyczny. Wiedza o budowie i funkcjonowaniu aparatu głosowego jest bardzo ważna, a znajomość podstawowych zasad higieny pozwoli zachowywać go w dobrej kondycji. Zdrowy i piękny głos każdego śpiewaka ma wpływ na ogólne brzmienie chóru. Uzyskanie pięknego brzmienia zależne jest również od odpowiedniego doboru głosów pod względem barwy oraz skali głosowej. Niezwykle istotne jest także właściwe ustawienie chóru, które powinno zabezpieczyć wykonawcom możliwie najlepsze warunki dla wspólnego muzykowania. Ważny jest ponadto techniczny aspekt ustawienia chóru, zarówno w świątyni, jak i poza nią, podczas występów koncertowych. Do czynników wpływających na śpiew możemy zaliczyć m.in.: oświetlenie, kaloryfery, wiatraki, ilość pulpity na nuty oraz dostępność partytur nutowych. Istotną rolę w ustawieniu chóru odgrywa także stopień

trudności repertuaru, obecność solistów a także proporcje głosowe w chórze. Ustawienie chóru powinno zabezpieczyć dobry kontakt wzrokowy dyrygenta z każdym śpiewakiem. Na piękno brzmienia ma wpływ również estetyka wydobywania głosu związana z postawą śpiewających. Prawidłowa postawa podczas fonacji powinna być wyprostowana, a przy tym elastyczna, rozluźniona i jednocześnie zmobilizowana i aktywna. Tego rodzaju postawa umożliwia utrzymanie mięśni całej klatki piersiowej w elastycznym napięciu, co sprzyja polepszeniu podparcia oddechowego. Charakterystyczne dla nieprawidłowej pozycji jest uniesienie głowy do góry oraz wysunięcie jej do przodu. Efektem nieprawidłowej postawy może być np. zanizanie tonacji. Podstawowa wiedza o wokalnych i technicznych aspektach powinna być przekazywana na próbach chóru. Na dyrygencie, z uwagi na jego kierowniczą funkcję, spoczywa obowiązek należytej organizacji prób oraz merytorycznego ich przygotowania jak też prowadzenia. Dobrze przygotowana próba stanie się miejscem oderwania się od codzienności i doświadczeniem wspólnoty, a dążenie do maksymalnego wykorzystania czasu pozwoli zaoszczędzić głos śpiewającym. Jednym z wielu czynników, mających wpływ na szybkość przyswajania nowego materiału muzycznego jest precyzyjny sposób wyrażania się dyrygenta. Krótkie i zrozumiałe uwagi pozwolą uniknąć zbędnego komunikacyjnego chaosu.

Ważnym elementem pracy dyrygenta z chórem, na który należy zwrócić uwagę, jest dostosowanie poziomu repertuaru do możliwości wokalnych śpiewających. Absencja na próbach, brak aktywności, poczucie winy oraz utrata wiary w swoje możliwości mogą być objawami zawyżonych oczekiwań w stosunku do wykonawców. Innym aspektem doboru repertuaru jest zgodność warstwy tekstowej z jej wyrażeniem w warstwie muzycznej. Wszystko, co będzie śpiewane podczas nabożeństwa, powinno przede wszystkim odpowiadać cerkiewnemu stylowi i sprzyjać nastrojowi modlitwy. Warto zauważyć, że ważnym elementem doboru repertuaru jest miejsce wykonania. Sposób wykonania oraz muzyczna interpretacja tego samego utworu na koncercie może być inna niż w świątyni. Śpiew na nabożeństwie wymaga zwrócenia szczególnej uwagi na przekaz treści teologicznych zawartych w tekście. Występ koncertowy w dużo większym zakresie umożliwia zaprezentowanie artystyczno-wokalnych możliwości śpiewających. Sposób wykonania i interpretacja uzależniona jest od osoby dyrygenta, jego artystycznego wyczucia, ułożenia jego sylwetki, oraz czytelności gestów jego rąk. Przemyślane ruchy jego rąk powinny nieść określoną informację, zgodną z zapisem partytury. Nie ulega wątpliwości, że ruchy rąk są środkiem oddziaływania dyrygenta na wykonawców. Od ich czytelności w znacznym stopniu zależy między innymi synchronizacja wykonania oraz realizacja niuansów agogicznych

i dynamicznych partytury. Znajomość ośmiu skal tonalnych, na których oparty jest rytm prawosławnych nabożeństw, jest ściśle przestrzegana zasadą. Charakterystyczne dla pracy dyrygenta funkcje: wykonawcza, liturgiczna, administracyjna oraz redaktorska mają wpływ na przebieg i jakość każdego nabożeństwa. Umiejętności czysto dyrygenckie, chórmistrzowskie, talent muzyczny i zdolności wokalne, połączone z zaangażowaniem grupy śpiewających, napętniają prawosławną świątynię pięknem śpiewanej modlitwy.

Ks. Sergiusz Bontmank

Summary

In the liturgical practice of the Orthodox Church, singing occupies a particular place. It is the heir of the vocal tradition of the Old and New Testament and the liturgical practice of Eastern Christianity. Psalms, hymns and spirit songs resounded through Orthodox churches. The purely vocal character of liturgical singing as defined by the Church Fathers has remained unchanged, and the decisions made by the Council of Laodicea concerning people singing in churches became an essential step in the direction of separating the choir. The development of Byzantine hymnography required a certain systemization and the professionalization of singers. St. John of Damascus played a great role in the organization of liturgical material. Along with the spread of Christianity, the musical culture of Byzantium was also extended to the area of Eastern Europe. The baptism of St. Vladimir, Prince of Kiev, had a great impact on the further development of the Old Ruthenian singing culture. The system of singing that was used in churches at the time required of both choir conductors and choristers vast musical knowledge. The professional activities of musical corporations, the Court Band and the Choir of Patriarchal Psalmists became a model for several generations of church singers.

This dissertation is devoted to the broad issue of methods of working with church choirs. It also includes the conductor's special working conditions with the team of singers characteristic for the vast majority of parishes in the Polish Autocephalous Orthodox Church.

The research conducted for the purposes of this work clearly indicates that proper knowledge of musical scores is necessary for attaining high artistic level in choirs. The human voice is a certain kind of musical instrument. Knowledge of the structure and functioning of the voice apparatus is extremely important, and knowledge of basic hygienic principles assist in preserving its good condition. The healthy and beautiful voice of every singer influences the choir's general sound. Obtaining a beautiful sound also depends on the appropriate selection of voices in terms of timbre and tone. Appropriate choir arrangement, which should provide performers the best conditions possible for singing, is essential. The technical aspect of choir arrangement, both in the church building and beyond, is important during choir performances. Factors that have an impact on singing include, among others, lighting, radiators, fans, the number of music stands and the availability of sheet music. The difficulty of the repertoire, the presence of soloists and voice proportions in the choir also play an essential role in the arrangement of the choir. The choir's arrangement should ensure that every member of the choir can maintain good eye contact with the conductor. The

aesthetics of voice production in combination with the singers' posture also impact the quality of singing. Correct posture during phonation should be upright, flexible, relaxed, and simultaneously mobilized and active. Such posture enables maintaining the muscles of the entire chest in flexible tension which assists in improving respiratory support. Raising one's head and extending it forward is typical improper posture. Improper posture may result in lowering the tone of one's voice. Basic knowledge of the vocal and technical aspects of singing should be discussed at choir practices. As leader, the choir director is responsible for the proper organization and substantive preparation of choir practices, and conducting. A well prepared choir rehearsal becomes a place in which it is possible to break away from everyday life and experience community. Moreover, striving to make best use of time allows for preserving the choristers' voices. One of the many factors that influence the promptness of becoming familiar new musical material is the conductor's precise manner of expression. Brief and understandable remarks avoid unnecessary chaos in communication.

An important element of the conductor's work with the choir that should be mentioned is adjusting the level of the repertoire to the vocal skills of the singers. Absences at rehearsals, lack of activeness, feelings of guilt and doubting one's skills may be symptoms of overstated expectations on the part of the performers. Another aspect of repertoire selection is the compatibility of the text with its musical expression. Everything that is sung during services should, above all, correspond to a style appropriate for a church setting and foster a prayerful atmosphere. It is worth noting that an important element of selecting the repertoire is the performance venue. The manner of performance and musical interpretation of a particular piece at a concert may differ from its performance in a church. Singing at services requires drawing particular attention to conveying the theological content found in a given text. Concert performances enable presenting the artistic and vocal skills of singers to a greater extent. The method of performance and interpretation depends on the conductor's discretion, his artistic sense, the arrangement of his body and the clarity of his hand gestures. The thoughtful movement of his hands should convey specific information in accordance with the score. Hand gestures are undoubtedly a means for the conductor to influence the performers. Their clarity is considerably dependant on factors including the synchronization of performances and the realization of agogic nuances and dynamic scores. Knowledge of the octatonic scale, the basis of the rhythm of Orthodox services, is a strictly observed principle. The performance, liturgical, administrative and editorial aspects of the conductor's work impact the course and quality of every service. Conducting abilities, leading a choir, musical

talent and vocal skills, combined with the involvement of the group of singers, fill Orthodox churches with beautiful sung prayer.

He. Sergius Bontuzuk